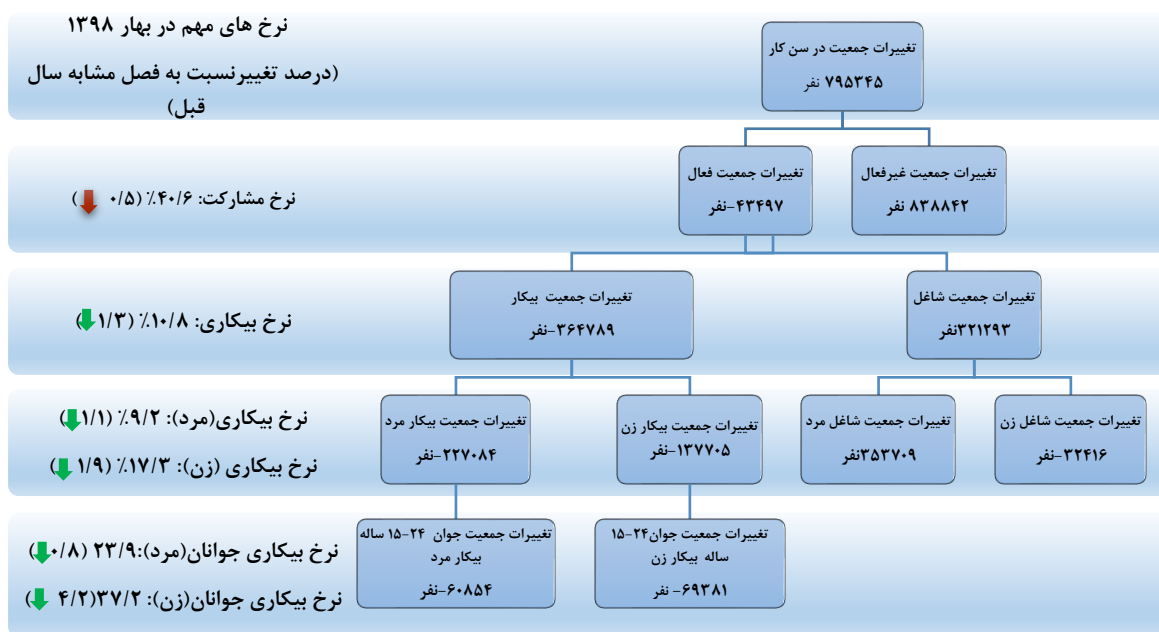

تحلیل شاخص‌های بازار کار در فصل بهار ۱۳۹۸

مقدمه

با توجه به تحولات شتابان و مهم بازار کار کشور در فصول اخیر، تمرکز بیشتر بر تحلیل کوتاه‌مدت این بازار می‌تواند حاوی اطلاعات ارزشمند و حتی رفع‌کننده ابهام‌ها و برخی سؤال‌های موجود درخصوص این تحولات باشد. درخواست‌های مکرر نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی درخصوص تحولات بازار کار تهیه این گزارش‌ها را ضروری کرده است و انتظار می‌رود این گزارش‌ها بتواند از طریق ارائه به‌روزترین تحلیل‌ها و اطلاعات بازار کار برای سطوح مختلف قانونگذاری و سیاستگذاری مفید باشد. در ادامه مهم‌ترین تغییرات شاخص‌های بازار کار در بهار ۱۳۹۸ نسبت به فصل مشابه سال قبل ارائه شده است.

نمودار ۱. تغییر مهم‌ترین متغیرهای بازار کار در فصل بهار ۱۳۹۸ نسبت به بهار ۱۳۹۷

معاونت پژوهش‌های
اقتصادی
دفتر: مطالعات
اقتصادی

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:
۲۲۰۱۶۵۴۵

تاریخ انتشار:
۱۳۹۸/۵/۱

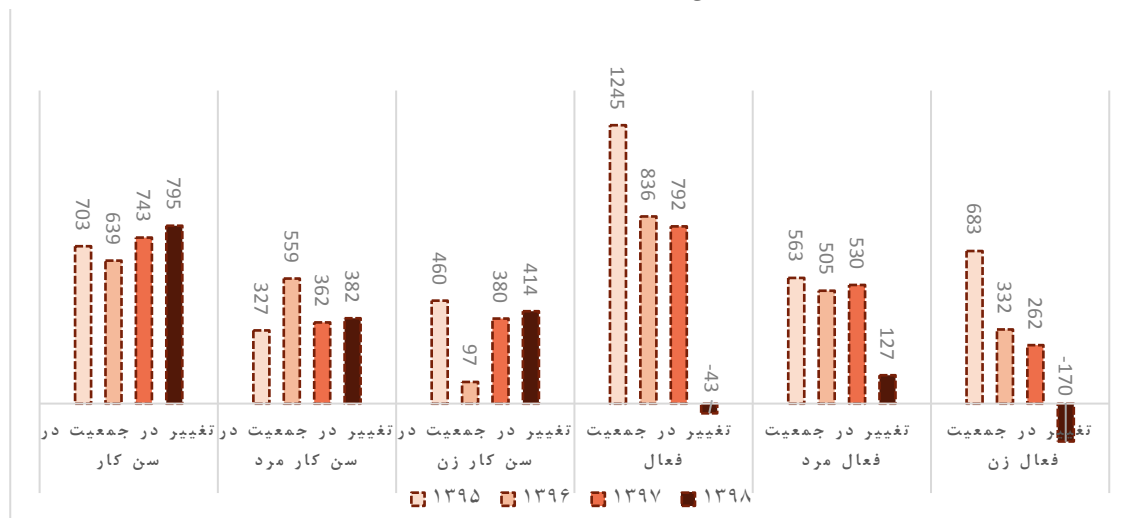
مأخذ: چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران در بهار ۱۳۹۸

۱. جمعیت فعال و غیرفعال

جمعیت فعال:^۱ بررسی‌ها نشان می‌دهد طی سه سال منتهی به بهار ۱۳۹۷، جمعیت فعال در هر سال به طور متوسط ۹۸۵ هزار نفر افزایش داشته است که تقریباً ۵۳ درصد از آن مردان و مابقی زنان بوده‌اند. اما در بهار ۱۳۹۸ نسبت به فصل مشابه سال قبل، جمعیت فعال ۴۳ هزار نفر کاهش داشته است. این کاهش عمدتاً به دلیل کاهش در جمعیت فعال زنان (حدود ۱۷۰ هزار نفر) رخ داده است و جمعیت فعال مردان در این فصل نسبت به فصل مشابه سال قبل ۱۲۷ هزار نفر افزایش یافته است. البته همین افزایش جمعیت فعال مردان نسبت به متوسط این رقم در سه سال منتهی به بهار ۱۳۹۷ (۵۲۰ هزار نفر افزایش در سال) به یک پنجم خود رسیده است.

نمودار ۲ نشان می‌دهد افزایش در جمعیت در سن کار کشور در این فصل نسبت به سال‌های قبل رشد داشته، بنابراین کاهش جمعیت فعال به دلیل خروج افراد از بازار کار رخ داده است. به نظر می‌رسد کاهش جدی در جمعیت فعال بیشتر به دلیل دلسردی افراد از یافتن کار رخ داده و این رویه در کاهش جمعیت فعال زنان بسیار مشهود است (حدود ۸۱ درصد از کاهش جمعیت فعال زنان از ناحیه کاهش جمعیت بیکار زنان است). با این حال ارائه تحلیلی دقیق از دلایل خروج افراد بیکار از بازار کار نیازمند دسترسی به داده‌های خام طرح آمارگیری نیروی کار است که این موضوع به دلیل عدم انتشار داده‌های خام به موقع از سوی مرکز آمار ایران، در حال حاضر امکان‌پذیر نیست.

نمودار ۲. تغییرات در جمعیت در سن کار و فعال در بهار هر سال نسبت به بهار سال قبل (هزار نفر)

مأخذ: همان.

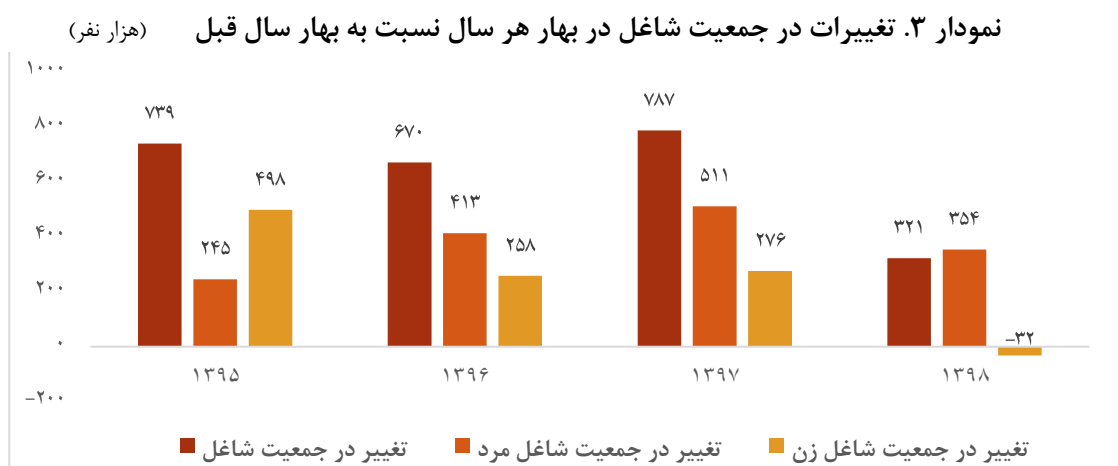
نرخ مشارکت:^۲ نرخ مشارکت در بهار ۱۳۹۸، ۴۰/۶ درصد بوده است که نسبت به بهار ۱۳۹۷ (۴۱/۱) ۰/۵ درصد کاهش داشته است و نرخ مشارکت زنان طی این دوره ۰/۷ درصد کاهش داشته و به ۱۶/۱ درصد و نرخ مشارکت مردان در حدود ۰/۳ درصد کاهش را تجربه کرده و به ۶۵ درصد رسیده است.

۱. تمام افراد در سن کار یعنی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر که در هفته تقویمی قبل از هفته آمارگیری، در تولید کالا و خدمات مشارکت داشته (شاغل) و یا از قابلیت مشارکت برخوردار بوده‌اند (بیکار) جمعیت فعال اقتصادی محسوب می‌شوند.
 ۲. نسبت جمعیت فعال به جمعیت در سن کار (۱۰ ساله و بیشتر)

– جمعیت غیرفعال:^۱ در فصل بهار ۱۳۹۸، جمعیت غیرفعال ۸۴۰ هزار نفر نسبت به فصل مشابه سال قبل افزایش داشته است. این در حالی است که به طور متوسط طی سه سال منتهی به بهار ۱۳۹۷، جمعیت غیرفعال هر سال ۲۷۵ هزار نفر کاهش را نشان می‌دهد و در بهار ۱۳۹۷ نیز این رقم، ۴۹ هزار نفر کاهش داشته است. از ۸۴۰ هزار نفر افزایش جمعیت غیرفعال در فصل بهار سال ۱۳۹۸، ۳۰ درصد مربوط به جمعیت غیرفعال مردان و در حدود ۷۰ درصد آن مربوط به جمعیت غیرفعال زنان است.

۲. اشتغال

– تغییر در جمعیت شاغلان: طی سه سال منتهی به بهار ۱۳۹۷ به طور متوسط سالیانه ۷۲۳ هزار نفر به جمعیت شاغل اضافه شده است که ۳۶۷ هزار نفر آن مرد و ۳۵۶ هزار نفر آن زن بوده‌اند، اما در بهار ۱۳۹۸ نسبت به بهار ۱۳۹۷، ۳۲۱ هزار نفر به جمعیت شاغلان اضافه شده است که در این میان ۳۵۴ هزار نفر آن مردان بوده‌اند و جمعیت شاغلان زن، ۳۲ هزار نفر کاهش داشته است.

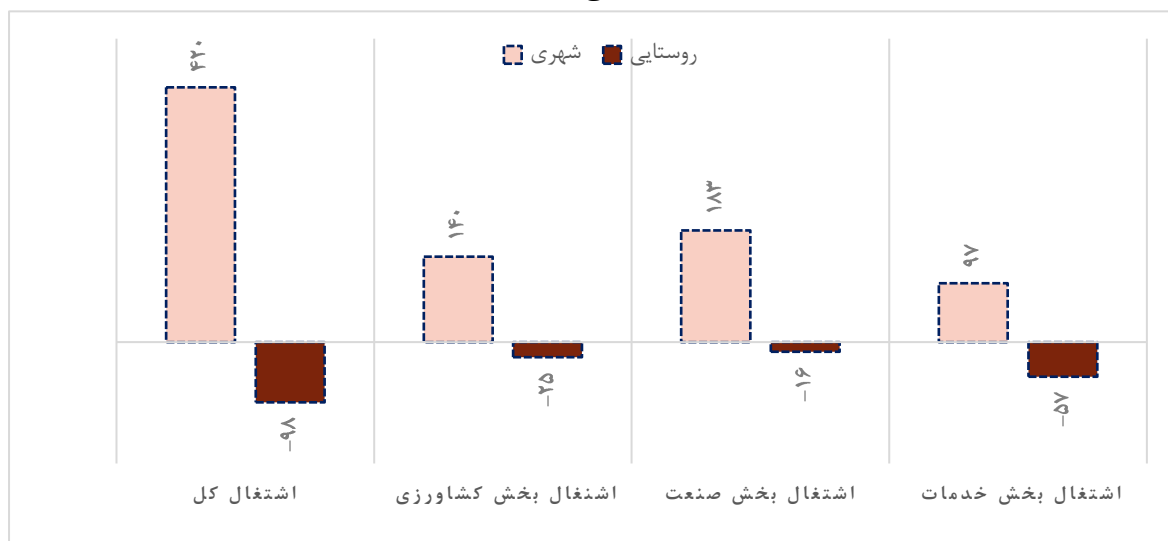
مأخذ: همان.

– ترکیب بخشی اشتغال: از رقم نزدیک به ۳۲۰ هزار نفر افزایش اشتغال رخ داده در بهار ۱۳۹۸، حدود ۱۱۶ هزار نفر در بخش کشاورزی، ۴۰ هزار نفر در بخش خدمات و ۱۶۸ هزار نفر در بخش صنعت بوده است.

– ترکیب منطقه‌ای اشتغال: بررسی ترکیب شهری و روستایی افزایش اشتغال ۳۲۱ هزار نفری رخ داده در بهار ۱۳۹۸ نشان می‌دهد این افزایش اشتغال متوازن رخ نداده است به گونه‌ای که ۴۲۰ هزار نفر در مناطق شهری به شاغلان اضافه شده و ۹۸ هزار نفر در مناطق روستایی از تعداد شاغلان کاسته شده است. البته با توجه به در دست اجرا بودن قانون اشتغال روستایی، لازم است ارزیابی عملکرد این قانون با دقت نظر بیشتری مدنظر قرار گیرد و در حال حاضر مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، این امر را در دستور کار خود قرار داده است.

۱. تمام افراد ۱۰ ساله و بیشتر که در طول هفته مرجع، در هیچ یک از دو گروه شاغلان و بیکاران قرار نمی‌گیرند، جمعیت غیرفعال اقتصادی محسوب می‌شوند.

نمودار ۴. تغییرات در جمعیت شاغل شهری و روستایی در بهار ۱۳۹۸ نسبت به بهار سال ۱۳۹۷ (هزار نفر)

مأخذ: همان.

نمودار ۴ نشان می‌دهد که از ۴۲۰ هزار نفر افزایش اشتغال رخ داده در مناطق شهری، ۹۷ هزار نفر آن به بخش خدمات، ۱۸۳ هزار نفر به بخش صنعت و ۱۴۰ هزار نفر به بخش کشاورزی مربوط است. همچنین در مناطق روستایی به ترتیب در بخش کشاورزی ۲۵ هزار نفر، در بخش صنعت ۱۶ هزار نفر و در بخش خدمات ۵۷ هزار نفر، کاهش اشتغال وجود داشته است.

۳. بیکاری

– تغییر در جمعیت بیکار: طی سه سال منتهی به بهار ۱۳۹۷ به طور متوسط سالیانه ۲۶۲ هزار نفر به جمعیت بیکار اضافه شده است که در این میان ۱۵۳ هزار نفر آن مرد و ۱۰۲ هزار نفر آن زنان بوده‌اند، اما در بهار ۱۳۹۸ نسبت به بهار ۱۳۹۷، جمعیت بیکار ۳۶۵ هزار نفر کاهش داشته است و جمعیت بیکار مردان ۲۲۷ هزار نفر و جمعیت بیکار زنان ۱۳۸ هزار نفر کاهش داشته است. همچنین جمعیت بیکار جوان ۱۵-۲۴ ساله، ۱۳۰ هزار نفر و بیکاری فارغ‌التحصیلان عالی نیز، ۲۰ هزار نفر کاهش را نشان می‌دهد.

کاهش جمعیت بیکار به همراه کاهش نرخ مشارکت و جمعیت فعال و افزایش قابل توجه جمعیت غیرفعال در مردان و زنان، نشان می‌دهد که به دلیل نامساعد بودن وضعیت بازار، افراد بیکار از جستجوی کار دلسرد شده و از بازار کار خارج شده‌اند و در این بین سهم عظیم زنان با توجه به ترکیب ۵۰ درصدی جمعیت زنان از جمعیت در سن کار، قابل تأمل و توجه است. لازم است برای جلوگیری از تداوم این اتفاق در فصول آتی، انگیزه و دلایل خروج این افراد از بازار کار مورد بررسی جدی قرار گیرد.

(هزار نفر)

جدول ۱. ترکیب جمعیت بیکار در بهار ۱۳۹۸ و ۱۳۹۷

روستایی	شهری	فارغ‌التحصیلان	جوانان ۱۵-۲۴ سال	زن	مرد	کل	
۵۱۲	۲۴۴۳	۱۱۹۰	۷۰۲	۹۳۲	۲۰۲۳	۲۹۵۶	بهار ۱۳۹۸
۵۶۸	۲۷۵۲	۱۲۰۹	۸۳۲	۱۰۷۰	۲۲۵۰	۳۳۲۱	بهار ۱۳۹۷
-۵۵	-۳۰۹	-۱۹	-۱۳۰	-۱۳۷	-۲۲۷	-۳۶۴	تغییرات

مأخذ: همان.

– نرخ بیکاری:^۱ هرچند آمار نشان می‌دهد نرخ بیکاری در فصل بهار ۱۳۹۸ نسبت به فصول مشابه در سه سال اخیر کاهش داشته است اما با توجه به سایر شاخص‌های بازار کار، بایستی توجه داشت کاهش نرخ بیکاری نه به دلیل افزایش اشتغال قابل توجه بلکه به دلیل خارج شدن افراد از بازار کار و افزایش قابل توجه جمعیت غیرفعال رخ داده است. نتایج برآوردهای مرکز پژوهش‌های مجلس نشان می‌دهد در صورتی که این افراد از بازار کار خارج نمی‌شدند نرخ بیکاری کل کشور به ۱۳/۹ درصد می‌رسید که نسبت به نرخ اعلام شده ۳/۱ درصد بیشتر است. در واقع در صورتی که افراد خارج شده از بازار کار در فصل بهار ۱۳۹۸ همچنان تقاضای شغل داشتند نه تنها نرخ بیکاری ۱/۳ درصد کاهش نمی‌یافت بلکه ۱/۶ درصد نیز افزایش می‌یافت. این موضوع در نرخ بیکاری زنان بسیار جدی‌تر است به طوری که با این فرض نرخ بیکاری زنان به جای ۱۷/۳ درصد به ۲۸/۱ درصد می‌رسید.

جدول ۲. تغییرات نرخ بیکاری جدید با لحاظ جمعیت غیرفعال در بهار ۱۳۹۸

تفاوت	نرخ بیکاری بهار ۱۳۹۸	برآورد نرخ بیکاری بهار ۱۳۹۸ با فرض عدم افزایش جمعیت غیرفعال	کل
۳/۱	۱۰/۸	۱۳/۹	
۱/۲	۹/۲	۱۰/۴	مرد
۱۰/۸	۱۷/۳	۲۸/۱	زن

مأخذ: محاسبات تحقیق.

نرخ بیکاری به ترتیب برای جوانان ۲۴-۱۵ ساله و فارغ‌التحصیلان آموزش عالی، ۱/۸ درصد و ۱/۲ درصد کاهش را نشان می‌دهد. نرخ بیکاری شهری در بهار ۱۳۹۸ نسبت به بهار ۱۳۹۷، ۱/۶ درصد و نرخ بیکاری روستایی ۰/۶ درصد کاهش را نشان می‌دهد.

– وضعیت استان‌ها: بررسی نرخ بیکاری در استان‌های مختلف کشور نشان می‌دهد که در بهار ۱۳۹۸ نسبت به بهار ۱۳۹۷، استان‌های آذربایجان غربی، چهارمحال بختیاری، اصفهان، کرمانشاه و سیستان و بلوچستان در نرخ بیکاری افزایش محسوسی داشته‌اند و استان گلستان و هرمزگان بیشترین کاهش را در نرخ بیکاری داشته‌اند. همچنین استان‌های اردبیل (۴۵/۷ درصد)، چهارمحال بختیاری و کرمانشاه (۴۴ درصد)، بیشترین نرخ مشارکت را در بین استان‌های کشور دارند. البته تحلیل شرایط بازار کار این استان‌ها منوط به بررسی سایر شاخص‌های بازار کار است به عنوان مثال با اینکه نرخ بیکاری استان هرمزگان کاهشی در حدود ۴/۴ درصد داشته اما در همین فصل نرخ مشارکت این استان نیز کاهش ۰/۵ درصدی داشته است و نشان‌دهنده انصراف افراد بیکار از جستجوی کار و اضافه شدن آنها به جمعیت غیرفعال است.

۴. مهم‌ترین سیاست‌های دولت در بهار ۱۳۹۸

مهم‌ترین سیاست اشتغالزایی دولت در سه ماهه اول سال ۱۳۹۸ اجرای بند «الف» تبصره «۱۸» قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور، اجرای قانون حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری و پیشنهاد «سیاست‌ها و برنامه‌های اشتغالزایی و توسعه کارآفرینی در سال ۱۳۹۸» از سوی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی است.

۱. نرخ بیکاری عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ضرب در ۱۰۰.

نتایج بررسی‌های مرکز پژوهش‌های مجلس نشان می‌دهد با وجود تلاش‌هایی که در جهت اجرای تبصره «۱۸» انجام شده، اجرای برنامه‌های تولید و اشتغال موضوع این بند با چالش‌ها و موانع فراوانی روبه‌رو بوده است. برخی از این موارد به شرح ذیل است:

- عدم ثبات اقتصاد کلان و تحریم‌های آمریکا،
- عدم انسجام مدیریت و وجود متولی مشخص،
- گستردگی و پراکندگی برنامه‌ها،
- تنگناهای بودجه‌ای دولت و عدم تأمین منابع،
- عدم تمکین بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی به مصوبات شورای پول و اعتبار در مورد حداکثر نرخ سود،
- انحراف منابع و ضعف در نظام پایش و نظارت،
- عدم توجه دستگاه‌های اجرایی به ضرورت توجیه‌پذیری طرح‌های اشتغال‌زایی،
- تعارض بین کارکرد دستگاه‌های اجرایی ملی و استانی،
- کندی و تأخیر در فرایند اجرای تبصره،
- پیچیدگی ناشی از ترکیب سه منبع اعتباری (بودجه، صندوق توسعه ملی و بانک).

چالش‌های فوق باعث شده است تا کلیت اقدامات اجرایی انجام شده در این خصوص شامل چندین دستورالعمل و تفاهم‌نامه بین دستگاهی باشد که به عنوان اقدامات اولیه برای اجرای برنامه‌های اشتغال‌زایی به حساب می‌آید و تابع تزریق منابع، شرایط اقتصاد کلان و همکاری و هماهنگی سایر دستگاه‌هاست.

همچنین با توجه به در دست اجرا بودن قانون اشتغال روستایی، کاهش ۹۸ هزار نفر از تعداد شاغلان مناطق روستایی در بهار ۱۳۹۸، نیاز به بررسی و تحلیل دارد. در این راستا مرکز پژوهش‌های مجلس گزارشی جهت ارزیابی عملکرد اجرای این قانون در دست تهیه دارد.

